

Beleszólt-e Jézus társadalmi kérdésekbe?

Valaki egyszer egy vitában azt mondta, hogy Jézus nem szólt bele társadalmi kérdésekbe, különösen nem strukturális problémákba, hanem mindig csak az egyént szólította meg, csupán az egyes ember életét akarta megváltoztatni, és nem azt a társadalmi berendezkedést, amelyben az egyén él.

Ujból végigolvastam tehát az evangéliumokat ebből a szempontból, és már az evangéliumi szövegek analízise során világossá vált, hogy a címben felvetett kérdésre igennel kell válaszolni. Aztán kiderült, hogy Jézus „beleszólása” három területre vonatkozik, hármass irányultságú: „morális” beleszólás, „strukturális” beleszólás és „politikai” beleszólás. Az alábbiakban részleteket közlök az eredeti tanulmányból, amelynek teljes szövege *Ki dobja az első követ?* c. könyvem részeként itt található meg: <http://mek.oszk.hu/03900/03991/03991.htm>.

Morális beleszólás

Bárki, aki azzal az igénnyel lép föl, hogy morális tanítást adjon az embereknek, akarva vagy akaratlanul, közvetlenül vagy közvetve máris beleszól társadalmi kérdésekbe, mivelhogy „senki sem sziget”, az egyes ember nem remete, hanem társadalmi lény.

Jézus „morális beleszólását” a társadalmi kérdésekbe így fogalmazhatjuk meg: *fenekestül felforgatta a közgondolkodás értékrendjét*, mégpedig a leginkább társadalmi vonatkozású területeken: a pénz, az erőszak és az uralkodás kérdéseiben. Tételünket szemléltetesse néhány utalás.

1. Vajon nem a „legdurvább” beleszólás-e a „közügyekbe” kijelenteni, hogy „nem a **vagyokban** való bővelkedéstől függ az ember élete” (Lk 12,15), és következtetésképp arra buzdítani, hogy „ne gyűjtsetek kincset a földön” (Mt 6,19), amikor köztudomású dolog, hogy „mindenki a piacról él”, és

szeretne „kettőről háromra jutni”, s legfőképpen, hogy „pénz beszél, kutya ugat”? Nem éppen az egész társadalmi gépezet motorját akarja-e tönkretenni az, aki ilyesmire biztat, és a pénzt sátáninak, azaz minden gonoszság forrásának és foglalatának nevezi („Mammon”: vö. Mt 6,24 és Lk 16,9.11)? Ennek a szemléletnek és a belőle fakadó következtetéseknek a valóra váltása nem vezetne-e minden eddigőtől eltérő társadalmi berendezkedéshez?

2. Nem kevésbé radikális beleszólás a „közélet” dolgaiba az, amit Jézus az **erőszakról** és az **erőszakmentességről** tanít. Ennek lényegét az ellenségszeretet parancsa foglalja össze (Mt 5,44), ami nemcsak a passzív megbocsátást (Mt 18,33) és az önvédelemről való lemondást (Mt 5,39) jelenti, hanem arra is int, hogy aktív alakítói legyünk a társadalmi viszonyoknak, és fizessünk a rosszért jóval (Mt 5,39.40.41.44)! Egyáltalán: Jézus (saját rendszerén belül) megszünteti az ellenség fogalmát, amikor az ellenséget is a „felebarát” kategóriájába sorolja (Lk 10,29-37; tudvalevő, hogy a zsidók és a samaritánusok esküdt ellenségei voltak egymásnak, ld. Lk 9,52-53; vö. még Jn 4,7-9!). Ez ne lenne társadalmi jelentőségű?

Jézus ide vágó tanításának logikus következménye és „minősített esete” az **emberölés tilalma** (Mt 5,22; 19,18 stb.), ami az úgynevezett önvédelem esetén is fennáll (Mt 26,51-52 és Lk 22,49-51, tételesen: Jn 18,36!)! Sőt! Tiltja már az ölésre vezető haragot (Mt 5,22) és gyalázkodást is (uo.). Ezzel persze még csak a személyes (nem hivatalos) magányi kosságok körét érintettük, az emberölés szervezett, „jogilag meg-alapozott”, legális formáira alább térünk majd ki.

3. A meghatározó társadalmi alapok közé tartoznak az uralmi viszonyok: kinek sikerül a hatal-

mat megszereznie, *ki uralkodhat, kiken és hogyan*. Mindannyian magunkkal hozzuk ösztönvilágunkban az uralkodás, a társadalmi nagyság (dicsőség, hírnév) vágyát. Ha van valaminek társadalmi vonatkozása, akkor ennek igen! És Jézus itt is fejük tetejére állítja a dolgokat: a pusztai kísértések kapcsán ő maga is elutasítja az uralkodás pozícióját (lényegileg mindhárom kísértésben erről van szó! – Mt 4,1-11; Lk 4,1-12), és övéit is ismételtelen arra buzdítja, hogy *uralkodás helyett szolgálatra, társadalmi nagyság helyett társadalmi kicsiségre törekedjenek*, a társadalom legkisebb egységeitől kezdve (Mk 9,33-35: a Tizenkettő egymás között) a nagyobbakon át (vö. Lk 14,7-11: lakodalmas társaság) a legnagyobbakig (vö. Mt 18,1-4: a nagyon is e világon értett „mennyei országa”).

Ezekkel a tanításaival Jézus – ha csak elvileg is, ha csak közvetve is, de – ténylegesen beleszól társadalmi kérdésekbe, mégpedig a mindenkor legégetőbbekbe, sőt úgy látszik, ennek a szerepének tudatában is volt, és tudatosan is vállalta, hiszen kereken és „tételesen” megmondta: „Engem gyűlöli a világ, mert én bizonyítom, hogy cselekedetei gonoszak” (Jn 7,7).

Strukturális beleszólás

Strukturális beleszóláson Jézusnak azokat a kijelentéseit és tetteit értjük, amelyek a(z akkori) *társadalom* többnyire államhatalmilag igazolt, támogatott, sőt fenntartott *szervezeti felépítését és begyökerezett, „törvényerejű” szokásait, egyszóval strukturáit érintik*.

1. Minden tétovázás nélkül *egyszerűen túllépett a bevett társadalmi, nemzeti korlátokon, sőt semmisnek tekintette őket*.

A **samaritánus-kérdés** félig nemzeti (félzsidók voltak), félig

nemzetközi ügynek tekinthető (elkülönültek). Zsidók és szamaritanusok kölcsönösen utálták egymást, és ennek megfelelően viselkedtek. Erre a zsidó Jézus az ellenségnek számító szamaritanusokat felebarátnak (gyakorlatilag honfitársnak: 3Móz 19,18!) minősíti (Lk 10,29-37), ennek megfelelően is viselkedik velük (Lk 9,51-56 Jn 4,7-26), sőt nemegyszer példaképpül állítja őket (!) a zsidók elé (Lk 10,33-37 17,15-18)...

S még ennél is tovább ment. A korabeli zsidóság számára aligha volt fájóbb dolog a **római megszállásnál**, és minden zsidó számára, aki valamit is adott magára, becsületbeli ügy volt a rómaiakkal nem érintkezni és gyűlölni őket... Jézus pedig ezt a nemzetközi korlátot is felborítja, amikor azt mondja: „Ha a római légionárius – az ő törvényeik értelmében – arra kényszerít, hogy cipeld ezer lépésnyire a holmiját, menj el két annyira, kifejezve ezzel, hogy nem ellenségnek tekinted az elnyomó pogányt, hanem felebarátnak (= honfitársnak)” (vö. Mt 5,41). (Tulajdonképpen ide vehetjük a karnafarnumi százados szolgájának meggyógyítását is – Lk 7,1-10 –, hiszen a százados, ha nem volt is római, de pogány volt, és ha a zsidó uralkodó, Heródes Antipász szolgálatában állt is, de elnyomó volt. És ennek az embernek tesz Jézus gyógyító szolgálatot, mi

több: példaképpül állítja őt a zsidók elé, mondván: „Bizony mondom nektek, senkinél nem találtam ekkora hitet Izraelben!”)

2. A társadalmi korlátokon való túllépésnek szűkebb körű, sajátos esete az, hogy Jézus a *családi-vérségi kötelekeket messzemenően alárendeli a szellemi kötelekeknek* (konkrétan: az Isten Országának), és ezzel „durván belegázol” minden társadalom alapsejtjébe és alapkövébe, a családba.

Általános érvényű tételként megfogalmazza, hogy számára az emberi összetartozás alapja nem a családi, vérségi kötelék, hanem az Istenhez tartozás, az Atya akaratának teljesítése (Mt 12,46-50)! Alkalmadtán le is vonja az ebből adódó következtetést: az Isten országának hirdetése fontosabb (lehet), mint megvárni apánk halálát és eltemetni őt (Mt 8,21-22). S minthogy a halottakat eltemetni a rokonok dolga, ebben az is benne van, hogy az Isten akaratát nem teljesítő rokonokat (vö. Mt 12,50) halottaknak minősíti (Mt 8,22)... Kijelenti, hogy aki apját vagy anyját, fiát vagy lányát jobban szereti, mint őt, az nem méltó hozzá (Mt 10,37)...

3. Am a társadalmi-nemzeti korlátok túllépésénél is mélyebben szól bele a társadalom strukturális viszonyaiba az, hogy Jézus *alaptalannak* (Mt 7,3-5; Jn 8,7), *tehetetlennek* (vö. Mt 13,29) és *károsnak* (Mt 13,29), *következésképp fölöslegesnek* (Mt 13,30) minősíti, és a maga részéről tiltja is az *ún. igazságszolgáltatást*. Ugy ahogy van, teljes egészében, vállalva ennek mindenfajta következményét.

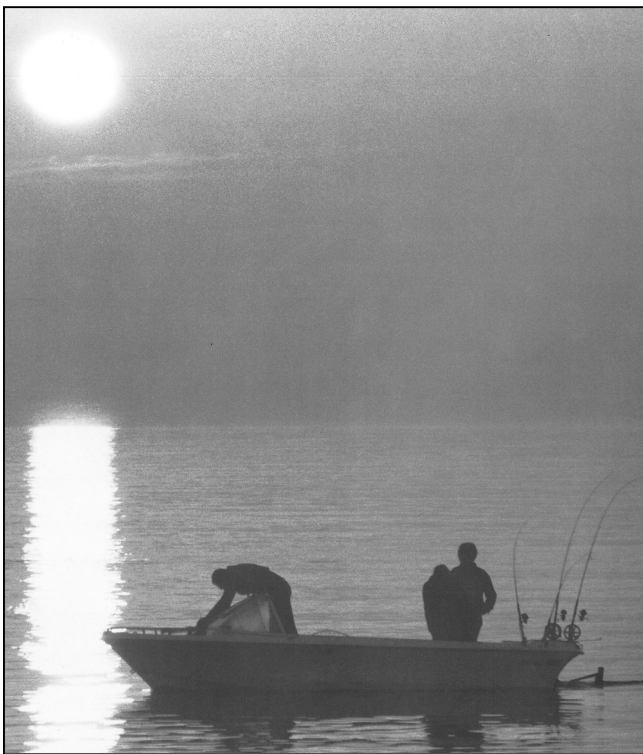
A sor elejére a Hegyi beszéd általános érvényű tiltása kívánkozik: „Ne ítéltetek, hogy meg ne ítéljenek” (Mt 7,1)! A bírói vagy *bírói jellegű ítékezés tiltásáról van itt szó*, azaz olyan íté-

kezésről, amely az elítélt megbüntetéséhez vezet. (Lk 6,37 megtoldja az előbbi felszólítást egy mássikkal, mely értelmezni látszik az elsőt: „Ne ítéltetek el senkit, hogy titeket se ítéljenek el!” Az első felszólításbeli *krinó*-val szemben a másodikban a *katadikadó* szerepel, melynek értelméről világosan tanúskodik a hegyi beszédre oly érzékeny Jakab-levél: „Elítéltétek és megöltétek az Igazat...” – 5,6)

A Hegyi beszéd elvi tételét félremagyarázhatatlanul fejti ki a búzáról és a konkolyról szóló példabeszéd (Mt 13,24-30, és ennek kifejtése: Mt 13,37-43): A világból nem szabad „kigyomlálni”, azaz *kiirtani* a gonosz embereket (29. v.), hagyni kell, hadd éljenek-növekedjenek (!) a világ végéig (az „aratásig”, 30. v.)! Ez aztán társadalmi kérdésbe való beleszólás a javából!

De Jézus komolyan gondolja ezt, és alkalmazza is mind a „*polgári*”, mind a „*büntetőjogi*” *perekre*! (Minthogy a „gyomlálás” „kultúremlék” között perek formájában szokott zajlani.) – *Az előbbire* három példa is van: az egyik azt tiltja, hogy én kezdeményezzek pert, és juttassam annak révén börtönbe embertársamat (Mt 18,30.33), kettő pedig azt, hogy az ellenem kezdeményezett perbe belemenjek: „Békülj ki idejében, még útközben ellenfeleddel, hogy át ne adjon a bírónak...” (Mt 5,25)! Hogyan? „Ha perbe fogva el akarják venni köntösödöt, add oda a köpenyedöt is” (Mt 5,40)! – *Az utóbbira* példát a házasságtörő asszony esete kapcsán mutatott (Jn 8,3-11), félreérthetetlen tanúságot téve arról, hogy az állami igazságszolgáltatást és ítélet-végrehajtást is helyteleníti. Ezt határozottan állíthatjuk, mivel „Mózes törvénye” nem csupán vallási okmány volt, hanem egyúttal Izrael (Palesztina) államalkotmánya és büntetőjogi törvénykönyve is! Jézus tehát nem habozott az országában érvényes Rendet alapjaiban kétségbe vonni...!

Mindezt Jézus önmagára is vonatkoztatta, és *személyes példájával támasztotta alá*: megtiltotta övéinek a vele ellenséges magatartást tanúsító, „ösellenség” szamaritanusok megbüntetését (Lk 9,51-56) megtiltotta Péternek, hogy a vele szemben igazságtalanul eljáró (vö. Jn 8,46; 10,32) templomrend-

órséggel szemben „igazságot szolgáltatasson” (Mt 26,52), és Pilátusnak is kifejtette, hogy nem óhajt önmagának (erőszakkal) „igazságot szolgáltatni” (Jn 18,36).

Politikai beleszólás

Tisztázzuk először, mit értünk politikán és politikai beleszóláson! Politikán a szó *közhasználatú értelmében* a hatalomgyakorlást, illetve az erre való törekvést értjük, és természetesen beleértjük a (fegyveres) erőalkalmazást is (hiszen az eddigi történelem során e nélkül még egyetlen rendszer sem állt fenn). Ebben az értelemben persze Jézus nem szólt bele politikai kérdésekbe, sőt nyugodtan állíthatjuk, hogy az ilyen értelmű politikába való be-nem-avatkozás volt egész működésének alaprogramja (ha ezt a programot a fonákjáról nézzük): Máté is (4,1-11), Lukács is (4,1-12) Jézus nyilvános működésének élére állítja megkísértésének történetét, amelyben mind a három kísértés visszautasítása lényegében a „hatalom és dicsőség” (Lk 4,6) visszautasítását jelenti. Ehhez az alapálláshoz aztán egész további élete során hűséges maradt, semmiféle hatalmi rendszert nem óhajtott a bevett evilági módszerekkel megdönteni: sem a római világbirodalmat, sem a helyi zsidó uralmat, és amikor ez a hatalom az életére tört, nem kért az Atyától „tizenkét ezred angyalt”, hogy fellépjen ellene, és legyőzze, vö. Mt 26,53).

Mindez azonban korántsem jelenti azt, hogy Jézus közömbös lett volna a fennálló politikai (uralmi) viszonyokkal, s főleg ezek következményeivel szemben. Ellenkezőleg! Ha tehát a „politika” szót *sajátos* értelemben használjuk, azaz a „polisz”, az emberi társadalom (beleértve az államapparátust is) közérdekű ügyeibe történő aktív, de mindenfajta erőalkalmazást eleve kizáró beleszólást értjük rajta, akkor – amint rögtön látni fogjuk – nagyon is azt kell mondanunk, hogy Jézus beleszólt politikai kérdésekbe is. Ugyanis Jézus pártos *„politikai” állásfoglalást* tett. Ez az állásfoglalás két, egymásnak tökéletesen megfelelő és egymást pontosan kiegészítő részből áll, s a két rész együtt nem hagy kétséget afelől, volt-e Jézusnak „politikai” állásfoglalása, és mi volt az.

1. Jézus *„pártosan” állást foglalt a szegények, a (társadalmilag) kicsinyek (gyöngék) és az üldözöttek (szelídek) mellett.*

Teljesen világos ez már „kezdeti” nagy „programbeszédében” („Hegyi beszéd”, „Mezei beszéd”: Mt 5,3.5.7.9.10; Lk 6,20-23), majd az egész nyilvános működése során tanúsított, e programnak teljesen megfelelő magatartásából: szinte mindig az említettek körében és értük dolgozva látjuk őt. De későbbi nagy beszédek is tanúskodnak erről, főként a szívtelen gazdag és a koldus Lázár példabeszéde (Lk 16,19-31) és „az utolsó ítélet tablója” (Mt 25,33-40): Jézus az éhezők, nincstelének, betegek és bebörtönzöttek, illetve a velük jót cselekvők és közösséget vállalók oldalára áll, teljes együttérzéséről, elismeréséről („boldogok vagytok”: Lk 6,20-23; „Atyám áldottai”: Mt 25,34) és melléjük állásáról („jobbára állítja”: Mt 25,33) biztosítja őket.

De nemcsak erről, hanem arról is, hogy *maga Isten is az ő oldalukon áll*: ugyanis a „tiétek az Isten országa”, „majd kielégítenek”, „nagy jutalmatok lesz a mennyben” (Lk 6,20-23), „majd nekik is irgalmaznak”, „ők Isten fiai” (Mt 5,7.9), „az angyalok Ábrahám ölébe vitték” (Lk 16,22), „Atyám áldottai” (Mt 25,34) kifejezéseket nyugodtan fordíthatjuk így: a ti oldalatokon áll Isten, a tiétek Isten, veletek van és lesz Isten. Áttételesen ide vonatkoztathatjuk azokat a helyeket is, ahol Jézus arról beszél, hogy nem azokat jött hívni, akik magukat igaznak tartják (mert ezek többnyire a társadalom nagyjai és hatalmasai), hanem a magukat bűnösnek tartókat (mert ezek többnyire a társadalom kicsinyei): Mt 9,13; Lk 19,1-10, illetve arról, hogy Isten jobban örül egyetlen megtérő bűnösnek, mint kilencvenkilenc igaznak, akik azt állítják magukról (vö. Lk. 16,15!), hogy nincs szükségük megtérésre (Lk 15,1-2.3-7.8-10; vö. még Lk 15,11-32; 18,9-14).

E tanításait Jézus számos jelképes cselekedettel erősítette meg, ezekből most csak kettőt emelek ki: a szegények teherhordó állapotán, a számaron vonult be Jeruzsálembe (Mk 11,1-11), és főként: a szegénység, a kicsiség és az üldözött-

ség teljességében, a kereszten fejezte be életét.

2. Jézus *pártosan állást foglalt a gazdagokkal, a (társadalmi) nagyokkal (hatalmasokkal) és az üldözökkel (erőszakosokkal) szemben.*

Ennek a jézusi állásfoglalásnak legenyhébb formája, hogy *óv* a „köztiszteletben álló”, „vezető beosztású” uraktól, attól, hogy bárki hitelt adjon szavaiknak („Óvakodjatok a farizeusok és szadduceusok kovászatól”: Mt 16,5-12) vagy példájukat kövesse („Tetteikben ne kövessétek őket”: Mt 23,3; „Köztetek ne így legyen”: Mt 20,26; amint a két példából látható, mind az alacsonyabb, mind a magasabb rangú vezetőkre, illetve mind a „helyi urakra”, mind a „világ uraira” vonatkoznak szavai...).

A következő fokozat az, hogy *leleplezi* a hatalomgyakorlók gazemberségeit („zsarnokoskodnak... hatalmat gyakorolnak... jötevőknek hívatják magukat”: Lk 22,25; „tisztára mossák a poharat, de belül rablott holmival vannak tele”: Mt 23,25; „profétagyilkosok fiaí”: Mt 23,31; egyéb példák tömege: Mt 23,1-36), *és nyilvánosan lejárhatja őket* („vamosok és utcanők megelőznek titeket”: Mt 21,28-32; „azok mind a fölöslegükből adtak”: Mk 12,41-44; „aki bűn nélkül van közületek... egymás után eltávoztak”: Jn 8,1-11; egyéb példák bőségesen Mt 21-22. fejezetben, valamint Lk 10,30-37 stb.).

A csúcspont: Jézus *a széles nyilvánosság előtt kigúnyolja a vallási és politikai vezetőket* (a gazdagokat, hatalmasokat, uralkodókat): képmutatóknak (Mt 23,1-36), viperák fajzatának (Mt 12,34), tolvajnak, és rablónak (Jn 10,1), béresnek (Jn 10,12), nemegyszer gyilkosnak (Mt 21,38.23,31), egyszóval gonosznak (Mt 16,4) minősíti őket, sok egyéb mellett (pl. Mt 16,4; Lk 7,31-32; 22,53; Jn 5,44). Minderre fölteszi a koronát a legfőbb helyi uralkodónak címzett üzenettel: „Mondjátok meg annak a rókának...” (Lk 13,32)!

Ezek után aligha maradhat kétsége bárkinek is, beleszólt-e Jézus politikai kérdésekbe. Persze, a maga módján.

Gromon András